

ÎNVĂȚĂMÂNTUL LICEAL DE SPECIALITATE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ
SPECIALIZED HIGH SCHOOL EDUCATION IN INTERWAR DOBRUJA

Andreea Andrei*

Costel Coroban**

10.52846/AUCSI.2025.2.06

Abstract

This study examines the development of specialized high school education in interwar Dobruja, with a focus on the institutional structures, social dynamics, and economic factors that shaped its trajectory. Drawing on primary sources, including archival documents, high school yearbooks and the local press of the time, the research reconstructs the establishment and evolution of commercial, industrial, vocational, and professional schools in Constanța, Tulcea, Bazargic, Silistra, and other towns in the region. The analysis highlights the pioneering role of the Chamber of Commerce and Industry in supporting the creation of commercial schools in Constanța, which later developed into the “Regele Carol I” Commercial High School for boys and the Commercial High School for girls. Parallel initiatives led to the establishment of industrial high schools, notably the “Dr. C. Angelescu” Industrial High School for boys and the “Regina Elisabeta” Industrial High School for girls, which reflected broader national policies promoting applied, technical education. Beyond these institutions, the study also documents the existence of apprentice schools, schools of domestic industry, fisheries, and nursing, which addressed specific local economic needs and opened educational opportunities for both boys and girls. The paper argues that specialized secondary education in Dobruja was both a response to and a driver of the region’s economic modernization. It provided trained personnel for commerce, crafts, industry, and services, while also expanding access to education for rural and urban youth, despite persistent challenges related to resources, infrastructure, and social inequality. The outbreak of the Second World War, however, disrupted these institutional developments, with many schools closing or being reorganized, only to be revived in the 1960s under new economic circumstances. By situating the Dobrujan experience within the broader interwar Romanian context, the study underscores the vital role of specialized high schools in bridging education, economy, and society in a rapidly transforming border region.

Key words: *interwar Dobruja, specialized secondary education, commercial and industrial schools, educational modernization, education history.*

Perioada interbelică a reprezentat pentru Dobrogea un moment de transformare profundă, marcată de dezvoltarea industriei și integrarea regiunii în dinamica economică a României Mari. În acest context, nevoia de forță de

* PhD student at the Doctoral School of History, “Ovidius” University of Constanța, No. 1 Alea Universității, Constanța, Constanța County, Phone: 0721373228, Email: andreiandreea03@yahoo.com

** Associate Professor at the Faculty of Letters and Doctoral School of History, “Ovidius” University of Constanța, Phone: 0040724058140, Email: costel.coroban@365.univ-ovidius.ro

muncă calificată și de cadre bine pregătite pentru administrație, comerț și industrie a generat o cerere sporită pentru învățământul de specialitate. Apariția și consolidarea liceelor comerciale, industriale și profesionale au fost răspunsuri directe la aceste cerințe sociale și economice. Susținute de Camera de Comerț și Industrie, de autorități locale și de inițiative private, aceste instituții au contribuit nu doar la formarea profesională a tinerilor, ci și la modernizarea vieții urbane și rurale din Dobrogea. Studiul de față își propune să analizeze evoluția acestui tip de învățământ, prin apel la surse de arhivă și presa locală, evidențiind rolul său în construcția unei identități educaționale regionale în perioada interbelică.

La 18 noiembrie 1920, cu 21 elevi înscriși, încep la Constanța cursurile școlii superioare de comerț prin Școala comercială superioară și apoi Liceul comercial de băieți „Regele Carol I” din Constanța (*Anuarul liceului comercial de băieți „Regele Carol I” Constanța, pe anul școlar 1942-1943: 7-10*). De fapt, învățământul comercial constănțean are rădăcini mai vechi. În 1903, pe lângă gimnaziul teoretic din localitate se înființase o secție comercială care a funcționat, cu o întrerupere de doi ani, până în 1911. Reînființarea învățământului comercial după război a fost impusă de dezvoltarea comerțului constănțean, în acord cu climatul de avânt economic ce s-a creat în statul român după unire. Primul director al școlii a fost Constantin Brătescu¹, mai târziu profesor universitar la Cernăuți și București. El îndruma un colectiv de profesori în majoritate de la Liceul „Mircea cel Bătrân” și Școala normală de băieți (*Anuarul liceului comercial de băieți „Regele Carol I” Constanța, pe anul școlar 1942-1943: 7-10*).

Localul școlii era instalat într-o clădire din strada Griviței nr. 8, închiriat de Camera de Comerț și Industrie, care a avut prin președintele ei, George I. Georgescu, un rol esențial în redeschiderea învățământului comercial constănțean. Respectivul local devenind neîncăpător, Camera de comerț a cumpărat cu suma de 522.000 lei imobilul din strada Cuza Vodă nr. 14, ce aparținea negustorului Tache Manicatide. Acest local, neîncăpător și el și neigienic, a deservit școala până în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Din 1922 până în 1925, școala a funcționat ca școală superioară comercială mixtă. În primul an au fost trei eleve, iar în anul următor 10. Din anul 1925, cele 11 eleve care absolviseră anul II inaugurează cursurile Școlii comerciale superioare de fete, care ia ființă la 9 noiembrie 1925. Celelalte trei eleve au continuat cursurile Școlii superioare de comerț mixte, pe care le absolvă în 1926 (. Cheltuielile materiale și de personal ale școlii au fost suportate de Camera de Comerț și Industrie până în toamna anului 1930. De la 17 noiembrie același an ia ființă Comitetul școlar care se va ocupa în continuare de întreținerea și funcționarea școlii *Anuarul liceului comercial de băieți „Regele Carol I” Constanța, pe anul școlar 1942-1943: 7-10*). Începând cu 24 aprilie 1935, Ministerul Instrucțiunii Publice trece Școala superioară de comerț din

¹ A se vedea *Dicționar de personalități dobrogene*, 2004: 44-45; Gîlă, 2023: 577-587.

Constanța în bugetul ministerului. Prin Legea pentru organizarea învățământului comercial secundar de la 1 aprilie 1936, școala se transformă în liceu comercial cu patru clase: V, VI, VII și VIII. Din 25 noiembrie același an, acesta se va numi Liceul comercial de băieți „Regele Carol I” *Anuarul liceului comercial de băieți „Regele Carol I” Constanța, pe anul școlar 1942-1943: 24*).

Din 1923 exista la Constanța și o Școala Elementară de Comerț de băieți, înființată din inițiativa aceluiași strălucit profesor, Constantin Brătescu. Camera de comerț pusese la dispoziție localul și avea în grijă procurarea mobilierului, materialului didactic și alte cheltuieli de întreținere, în timp ce Ministerul avea sarcina de a plăti personalul didactic și de serviciu al școlii. Primul director a fost Constantin Zăgoicea, profesor de matematică la Liceul „Mircea cel Bătrân” și, în același timp, la școala superioară de comerț. Înființarea școlii oferea noi posibilități pentru absolvenții școlilor primare de a continua studiile. Ciclul școlii elementare de comerț era de trei ani. Prin Legea din 1 aprilie 1936, ea se transforma în gimnaziu comercial, cu patru clase bugetare (I-IV). Începând cu anul 1937-1938 funcționează și patru clase extrabugetare (*Anuarul Școalei elementare de comerț (băieți) din Constanța 1923-1928: 7-10*).

Pe lângă școala comercială de băieți și apoi liceul comercial, au funcționat următoarele forme serale de învățământ: a) școala comercială practică curs seral cu trei clase (I, II, III), în perioada 1921-1930. Cursanții erau ucenicii din comerț, absolvenți a patru clase primare; b) cursul comercial seral suprapus școlii elementare de comerț, cu trei clase (I, II, III), în perioada 1925-1933, urmat de absolvenții Școlii comerciale elementare, curs de zi, sau ai Școlii comerciale practice, curs seral; c) cursul comercial liber de seară, cu două clase (I și II) în perioada 1937-1940. Toate aceste școli au funcționat din inițiativa Camerei de Comerț și Industrie din Constanța, care suporta și cheltuielile de personal și cele materiale (*Anuarul Școalei elementare de comerț (băieți) din Constanța 1923-1928: 7-10*). Întreaga activitate de învățământ desfășurată în jurul Școlii comerciale superioare și, mai apoi, în jurul Liceului comercial demonstrează eforturile vieții comerciale din Constanța.

Școala superioară comercială și apoi Liceul comercial de fete din Constanța datează din 1925 când Ministerul dispune, prin Ordinul nr. 11054/925, înființarea ei. La 9 noiembrie același an are loc inaugurarea cursurilor. Școala a funcționat la început cu două clase: clasa I și clasa a II-a, aceasta din urmă cu elevele care urmaseră două clase la școala comercială de băieți. La clasa I, din 25 eleve înscrise au promovat 22, iar la clasa a III-a au promovat toate cele 111 eleve înscrise. În anul școlar următor, școala a funcționat cu trei clase, totalizând 85 eleve (*Anuarul Școalei Comerciale de fete din Constanța pe anii școlari 1925-1931: 3*).

În urma cererilor părinților, Ministerul dispune cu ordinul 122706/927 înființarea la Constanța a unei Școli comerciale elementare pe lângă școala superioară de fete, pentru a permite absolventelor cursurilor primare să-și continue studiile. Deci, în anul școlar 1927-1928, școala comercială de fete a

funcționat cu trei clase superioare (I, II, III) și o clasă elementară formată din 56 de eleve. În anul școlar următor, Școala elementară comercială se separă de școala superioară, întrucât localul devenise neîncăpător pentru cele șapte clase cât aveau la un loc școlile respective (*Anuarul Școalei Comerciale de fete din Constanța pe anii școlari 1925-1931*: 3). Fuzionarea celor două școli și transformarea lor în liceu trebuie să se fi produs ca urmare a Legii pentru organizarea învățământului comercial secundar din 1 aprilie 1936. Despre Liceul comercial de fete din Constanța s-a vorbit după această dată.

Inaugurarea localului Liceului comercial de fete din Constanța a avut loc pe 29 noiembrie 1936, într-o zi de duminică, în prezența unor importanți oameni politici ai vremii, în frunte cu ministrul C. Angelescu, C. Orghidan, inspector general școlar ș.a. Ei au fost întâmpinați de străjeri și cercetași, elevi, ceremonia de inaugurare începând cu un serviciu religios și urmată de câteva cuvântări. Ministrul dr. C. Angelescu subliniază efortul depus în a înțelege importanța unui învățământ practic, comparativ cu cel în mare parte teoretic, practicat înainte de război. Societatea a evoluat, cerințele s-au schimbat și, astfel, de la 118 școli profesionale existente în 1918 în întreaga țară, s-a ajuns la peste 500 („Festivitățile școlare de duminică. Aniversarea de la liceu – inaugurarea localului liceului comercial de fete”, 1 decembrie 1936: 1).

La baza Liceului industrial de băieți din Constanța stă Școala de arte și meserii înființată în anul 1930, cu sprijinul autorităților locale („Inaugurarea noiei școli de arte și meserii”, 26 noiembrie 1930: 1). Era situată în cartierul Viile Noi. Instruirea se realiza în ateliere de lăcătușărie mecanică și artistică, tâmplărie, sculptură în lemn, croitorie bărbătească („Școala de arte și meserii din Constanța”, 24 septembrie 1930: 1). La fiecare sfârșit de an școlar se organiza o expoziție cu obiecte executate de elevi, care puteau fi cumpărate la prețuri modeste. În 1933 școala putea executa ireproșabil sufragerii, dormitoare, salonașe, catapetesme și alt mobilier pentru biserici, mobilă sculptată în atelierul de tâmplărie; grilaje, porți, mașini de gătit, articole de menaj (grătare, lămpi electrice) în atelierul de lăcătușărie; haine civile și militare în atelierul de croitorie („De la școala de arte și meserii”, 2 iulie 1933: 1). Transformarea școlii de arte și meserii în liceul industrial are loc în anul 1935-1936. Liceul primește și un nume: „Dr. C. Angelescu” – numele ministrului instrucțiunii publice.

În vederea admiterii în liceu, în august 1936, înscrierile se făceau atât pentru clasa I, cât și pentru clasa a V-a. În clasa I erau primiți absolvenți ai cursului primar, iar în clasa a V-a absolvenți a cinci sau patru clase de școală de meserii sau absolvenți a patru clase de liceu teoretic. Pe lângă examenul de admitere propriu-zis, costând din probe scrise și orale la română, matematică și alte obiecte de cultură generală, elevii cu patru ani de liceu sau de școală de meserii mai dădeau și un examen de diferență din cursurile de mecanică și electricitate. Elevii admiși erau cazați în internatul bine amenajat al liceului („La Liceul industrial”, 12 august 1936: 1).

În urma Legii de organizare a învățământului industrial din aprilie 1937, liceele industriale devin licee cu opt clase, după modelul liceelor teoretice. Așadar, Liceul industrial „Dr. C. Angelescu” din Constanța se va structura ca atare, având un ciclu inferior de patru clase și unul superior – clasele V-VIII. Elevii primeau, pe lângă pregătirea de specialitate, o pregătire de cultură generală care le permitea să urmeze instituții de învățământ superior.

Liceul industrial de fete „Regina Elisabeta” își trage rădăcinile din școala profesională de fete gradul I înființată în 1897, transformată după Primul Război Mondial în liceu de fete și reînființată cu clasa I în 1923 ca secție profesională pe lângă liceu (a se vedea *Anuarul Liceului de fete „Domnița Ileana” din Constanța, pe anii școlari 1919-1937*). În anul școlar 1924-1925, adăugându-se clasa a II-a, școala profesională de fete condusă de Mariana Stănescu, maestră în croitorie, se desparte definitiv de liceul de fete și capătă numele Școala profesională de fete gr. II „Regina Elisabeta” (*Anuarul Liceului de fete „Domnița Ileana” din Constanța, pe anii școlari 1919-1937*). În anul școlar 1927-1928 școala dădea prima serie de 16 absolvente. În anul următor frecventau școala 189 eleve (Georgescu, 1928: 687). La sfârșit de an școlar se organizau expoziții reușite de lucru manual, desen și gospodărire (*Anuarul Liceului de fete „Domnița Ileana”...: 228-229*). Transformarea școlii profesionale de fete „Regina Elisabeta” în Liceul industrial de fete (cu același nume) se produce în anul 1937, în urma intrării în vigoare a Legii de organizare a învățământului industrial. Populația școlară devine foarte numeroasă în comparație cu școlile similare din țară. Existau opt clase bugetare. Școala deținea un atelier de aplicație pentru absolvenți și un internat cu o capacitate de 80 locuri. Activitatea desfășurată la Liceul industrial de fete a fost mai mult decât merituosă. O pledoarie în acest sens îl constituie faptul că toate obiectele lucrate de fetele liceului au fost reținute pentru marea expoziție de la Paris, din acel an (Neicu, 15 mai 1937: 2).

În Dobrogea de Sud, singura instituție de învățământ secundar de specialitate a fost Școala superioară de comerț din Bazargic, înființată în anul 1927 (Georgescu, 1928: 695). Din cei 52 elevi câți au urmat în clasa I, numai 23 proveneau din orașe, restul de 29 fiind copii din mediul rural. Pe lângă cursurile de zi, din inițiativa comitetului școlar, s-a organizat și un curs seral de școală comercială practică pentru băieții care lucrau în diferite birouri și întreprinderi comerciale (Georgescu, 1928: 696). Nu deținem alte date privind evoluția acestei școli. Probabil că ea a devenit liceu comercial zece ani mai târziu, după intrarea în vigoare a legii din aprilie 1924.

Se poate spune că învățământul liceal de specialitate din Constanța pornise pe un făgaș bun în anii de dinaintea celui de-Al Doilea Război Mondial. Existau și foarte multe neajunsuri generate de lipsa posibilităților pentru ca absolvenții liceelor industriale să desfășoare o activitate pe măsura pregătirii lor, iar taxele împiedicau mulți absolvenți ai ciclului primar de la sate să-și continue studiile în aceste licee.

Războiul care a urmat a dezorganizat în mare parte rețeaua învățământului liceal de specialitate din Constanța, licee care se vor reînființa abia în anii '60, venind în întâmpinarea noilor realități economice ale orașului.

În afara școlilor comerciale și de arte și meserii, care au stat apoi la baza înființării liceelor de specialitate, în Dobrogea interbelică învățământul profesional a cunoscut o dezvoltare apreciabilă. Avântul economic al județelor dobrogene a făcut tot mai necesar învățământul industrial și al meseriilor care să pregătească mâna de lucru calificată. În acest sens, Ministerul Muncii a luat măsurile de rigoare.

Școala industrială de ucenici nr. 1 din Constanța a luat ființă la 1 decembrie 1920, pe lângă Școala de băieți nr. 1 din localitate. Ea a funcționat ca un curs complementar seral cu program special și avea ca personal didactic câțiva institutori și un profesor pentru desenul industrial („Înființarea școlii industriale”, 2 decembrie 1920: 1).

Școala industrială de ucenici nr. 2 a funcționat începând cu 15 februarie 1921. Era finanțată de Ministerul Muncii și avea drept scop deservirea porturilor maritime. Sediul școlii era situat chiar în atelierele portului. În cele trei clase, în anul școlar 1922-1923, se aflau înscriși 52 elevi care se pregăteau în meseriile: fierar, strungar, ajustor, tâmplar (Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, Fondul Inspectoratului Muncii, dosar 12/1922-1923, f. 12).

Tot la 15 februarie 1921 a luat ființă Școala de ucenici C.F.R., figurând ca Școala industrială nr. 3 din Constanța. Era destinată pregătirii muncitorilor pentru activitatea C.F.R. din port, unde școala își avea sediul. Finanțarea, îndrumarea și controlul școlii reveneau Inspectoratului Muncii. În 1922-1923 frecventau cursurile 41 elevi, cuprinși în trei clase (Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, Fondul Inspectoratului Muncii, dosar 12/1922-1923, f. 12). Cu toată utilitatea ei, în 1936 Direcția Generală C.F.R. a luat hotărârea desființării acestei școli. Primarul de atunci al Constanței, Horia Grigorescu, a intervenit ca Direcția C.F.R. să renunțe la decizie, asumându-și obligația să acorde școlii o subvenție anuală de 80.000 lei („În jurul desființării școlii de ucenici”, 31 martie 1936: 2). Se pare că intervenția a avut efect pe moment, dar în anul următor Direcția generală a C.F.R. a revenit și a desființat clasa I, săvârșind astfel o mare nedreptate („Prin desființarea școalei de ucenici C.F.R. din port se săvârșește o mare nedreptate”, 2 octombrie 1937: 1). În schimb, după cum ne informează presa vremii, în 1940 o școală de meseriași C.F.R. funcționa la Palas, astăzi cartier al Constanței („Serbarea de la școala de elevi meseriași C.F.R. Palas”, 20 iunie 1940: 2).

Aflate sub controlul Inspectoratului Muncii și nefiind incluse în rețeaua școlilor controlate de Inspectoratul școlar al județului, școlile industriale s-au organizat într-o eforie aparte care, periodic, dezbătea problemele privind veniturile și cheltuielile, procurarea combustibilului pentru încălzit, obligația patronilor de a le vizita și acorda asistența de care aveau nevoie („Eforia școlilor industriale de ucenici”, 13 ianuarie 1927: 1).

Chiar dacă erau pregătiți pentru a deveni muncitori, elevii din școlile de ucenici erau și ei antrenați la activitățile cultural-educative specific școlare: serbări, șezători, etc. („Serbarea de la Școala industrială de ucenici”, 17 ianuarie 1924: 3; „Elevii școalelor din port organizează șezători”, 8 aprilie 1928: 3). Deși se confruntau cu dificultăți de tot felul sau chiar amenințate cu desființarea, școlile de ucenici din Constanța și-au adus o contribuție incontestabilă la dezvoltarea economică a orașului.

O altă școală profesională care a funcționat la Constanța a fost Școala de pescari vânători, înființată în primăvara anului 1937, din inițiativa căpitanului Nic. Ștefan, președintele Camerei de Comerț, cu sprijinul Ministerului Educației Naționale și Ministerului Agriculturii, care au donat fiecare 500.000 și respectiv 10.000.000 lei („Școala de pescuit la Constanța”, 1 martie 1937: 3). Înființarea școlii corespundea unor necesități precise: pregătirea de muncitori specialiști capabili să practice un pescuit sistematic în Marea Neagră, Dunăre și lacurile din Dobrogea. Școala dura trei ani și erau urmată de doi ani de practică retribuită. Elevii erau cazați în internat și întreținerea lor era gratuită. Condițiile înscrierii erau următoarele: candidații să fie absolvenți de curs primar, să aibă vârsta de 15-16 ani și să prezinte certificat de bună purtare eliberat de directorul școlii unde învățaseră. Alături de cunoștințe sumare de cultură generală (limba română, geografie, istorie națională), se predau noțiuni de meteorologie, oceanografie, instrumente de pescuit, contabilitate. Absolvenții urmau să primească în mod gratuit un rând de scule pentru pescuit. Sediul școlii se afla la Institutul Bio-Oceanografie, dar un local propriu urma să se construiască în anul următor („O școală care trebuia”, 10 aprilie 1937: 1; „Școala de pescari din Constanța”, 7 iunie 1937: 2).

După numai un an de cursuri, o parte din elevii școlii constănțene de pescari erau deja repartizați să facă practică pe șalupele „Mihai” și „Mircea”, aparținând Societății „Unico”, vase care erau destinate vânării delfinului în apele Mării Negre („De la școala de pescari”, 4 mai 1938, 1), ceea ce denotă că, la respectiva școală, activitatea de formare profesională era deosebit de serioasă.

O școală de șoferi profesioniști și amatori este semnalată ca existând la Constanța pe la jumătatea deceniului al patrulea. La 15 martie 1935 începeau aici cursurile cu o nouă serie de elevi. Se primeau înscrieri la toate cele patru secții ale școlii: a) șoferi profesioniști pentru orice tip de automobil; b) conducători tractoare și camioane agricole; c) conducători motociclete și d) amatori, conducători automobile particulare. Școala funcționa pe lângă școala de arte și meserii. În urma examenului ce se susținea la încheierea cursurilor, cei care reușeau primeau certificate de stat, eliberate de Ministerul Instrucțiunii („Școala de șoferi profesioniști și amatori”, 5 martie 1935: 1).

În 1939 se anunța deschiderea la Constanța a unei școli de notari. Pentru a se înscrie candidații trebuiau să fie absolvenți de liceu sau ai unor studii echivalente cu liceul și să aibă stagiul militar satisfăcut. Întreținerea și

cazarea erau gratuite. Școala urma să se deschidă la 15 septembrie 1939 („Școala de Notari”, 2-14 septembrie 1939: 3).

Alături de școlile profesionale de băieți, în Constanța interbelică au funcționat școli profesionale pentru fete, altele decât cele care au constituit nucleele liceelor de specialitate amintite mai sus.

Școala de industrie casnică a județului Constanța își inaugura cursurile în orașul de reședință în anii 1930. Era susținută din fondurile Prefecturii și avea drept scop valorificarea produselor industriei casnice din județul Constanța. Denumirea completă era: „Școala de țesătorie și industrie casnică”. Deschiderea cursurilor s-a făcut cu 25 eleve din care 15 erau bursiere ale județului. Directoarea școlii era Alexandrina Duly, profesoară de gospodărire („Inaugurarea Școalei de industrie casnică a județului Constanța”, 7 mai 1930: 1). Roadele muncii în școala de industrie casnică au început să se vadă în anii următori când la fiecare sfârșit de an școlar se organizau expoziții cu produse realizate de elevele școlii, în aripa stângă a Palatului Primăriei. Erau expuse cusături, covoare, țesături („Expoziția școalei de industrie casnică”, 24 iunie 1932: 4; 5 iulie 1933: 4; 6 iulie 1934: 1).

Cea de-a doua școală de gospodărire și industrie casnică s-a deschis în ianuarie 1933, la Anadolchioi, sub egida „Societății pentru emanciparea femeii” prezidată de Maria Dimitriu Castano. Localul școlii era situat în clădirea fostului orfelinat „Grănicerul Mușat” în Anadolchioi. Pentru practica gospodăriei și industriei casnice, în școală se primeau și eleve de la sate, lucru facilitat și de existența unui internat în incintă („Inaugurarea școalei de gospodărie din localitate”, 22 ianuarie 1933: 2).

Pe tot parcursul existenței și funcționării sale școala a primit un sprijin nemijlocit din partea „Societății pentru emanciparea femeii”², din inițiativa căreia luase ființă („Deschiderea cursurilor la Școala de gospodărie și industrie casnică din Anadolchioi”, 6 octombrie 1934: 1), precum și din diferite alte părți care îi acordau subvenții („Subvenție pentru școala de gospodărie dela Anadolchio”, 2 iulie 1934: 1). Alături de instruirea specifică, elevele erau antrenate și în activități cultural-educative (Carpiniseanu, 14 mai 1933: 1), la fel ca în celelalte școli de fete din Constanța.

Tot pentru fete au funcționat la Constanța în perioada interbelică școli cu profil sanitar.

Școala de infirmiere „Crucea Roșie” anunță în 1930 că deschiderea cursurilor pentru anul respectiv urma să aibă loc la 24 noiembrie, în localul nou al Liceului „Mircea cel Bătrân”. Înscrierea la cursuri era voluntară. Școala era condusă de doamna dr. E. Botez, iar cursurile erau susținute de medici militari („Școala de infirmiere „Crucea Roșie” din Constanța”, 19 noiembrie 1930: 1). La examenul pentru obținerea titlului de soră de caritate din ianuarie 1935, au

² Cercul constănțean al „Asociației pentru emanciparea civilă și politică a femeii române”, înregistrat la Tribunalul Constanța, era condus, în calitate de președinte, de profesoara Maria Dimitriu Castano.

reușit 7 candidate din 18 câte s-au prezentat („Examenul dela Școala de infirmiere din Constanța”, 4 ianuarie 1935: 1), ceea ce înseamnă că la respectiva școală lucrurile erau foarte serioase, chiar dacă înscrierea era voluntară.

O nouă școală de infirmiere se deschide în ianuarie 1940, din inițiativa doctorului Gh. Rădulescu, medicul șef al municipiului, în scopul pregătirii personalului necesar în caz de război („O nouă școală de infirmiere”, 27 ianuarie 1940: 1).

În fine, menționăm intenția Ministerului Sănătății, făcută publică în 1938, de a deschide la Constanța o școală de maternitate pendinte de serviciul chirurgical al Spitalului „Dr. V. Sion” din localitate. Scopul școlii era de a pregăti 12-16 moașe anual pentru localitățile județului. Deci, școala dura un an și, pentru a se înscrie, candidatele trebuiau să aibă vârsta de 17-20 ani și să fie absolvente a cel puțin patru clase secundare. După examen, moașele urmau să practice în satele natale („Școala de maternitate”, 14 aprilie 1938: 1).

În urma acestei treceri în revistă a școlilor profesionale din Constanța, putem concluziona că diversificarea vieții social-economice constănțene în perioada interbelică a atras după sine dezvoltarea unor tipuri de școli menite să facă față cerințelor profesionale diferite care se ridicau. Învățământul aplicat a început să se bucure de tot mai mult interes, atât din partea instituțiilor, cât și din partea cetățenilor, chiar dacă lipsurile și deficiențele au împiedicat de multe ori funcționarea adecvată a școlilor profesionale.

Școli profesionale au funcționat în perioada interbelică și în alte localități din județ.

Școala elementară de meserii din Oltina, cea mai veche din județ, înființată în 1902 și închisă în perioada războiului, a cunoscut momente dramatice până să-și reia activitatea. În 1919 clădirea școlii a fost închiriată ca magazie de cereale Băncii „Creditul Dobrogean” din Constanța. În 1921 Ministerul Instrucțiunii cere evacuarea clădirii, dar banca refuză. În același an, Comitetul școlar local consideră să transforme școala de meserii în școală primară de fete, fără să ceară autorizația legală (*Anuarul Școalei elementare de meserii Oltina, 1904-1924*: 3). În iunie 1921, Inspectorul școlar al școlilor de meserii raportează Ministerului Instrucțiunii Publice situația creată. Ordinul emis de minister oprește lucrările de transformare și anunță deschiderea școlii de meserii (*Anuarul Școalei elementare de meserii Oltina, 1904-1924*: 19). O comisie constituită din persoane cunoscătoare reușește să readucă în școală sculele dispărute în vremea războiului. Redeschiderea oficială a școlii de meserii din Oltina are loc la 21 noiembrie 1921 (*Anuarul Școalei elementare de meserii Oltina, 1904-1924*: 20).

În 1924 personalul școlii se compunea dintr-un director, Vasile Macarie, un institutor pentru meseriile teoretice și muzică, un maestru fierar-lăcătuș, un maestru rotar și unul tâmplar. Pentru bucătăria și sufrageria școlii ridicate în 1923, era angajat un bucătar. La toți aceștia se adaugă un om de serviciu pentru întreținerea curentă (*Anuarul Școalei elementare de meserii Oltina, 1904-1924*: 38). În 1928 școala funcționa cu toate cele trei secții ale sale (fierărie, tâmplărie,

lemnărie). Elevii realizau în ateliere obiecte deosebit de apreciate; mulți dintre meșterii apreciați din atelierele fabricilor și uzinelor provinciei existente în perioada interbelică trecuseră prin școala de meserii din Oltina (Georgescu, 1928: 685). În ciuda utilității și eficienței ei, Școala de meserii din Oltina s-a desființat în perioada crizei economice, mai precis în 1931 („Desființarea școlii de meserii din Oltina”, 2 septembrie 1931: 1).

O nouă școală elementară de meserii a luat ființă în județ la Cernavodă, în anul 1921. Ea venea în întâmpinarea nevoilor gospodăriilor individuale distruse de război și intenționa, de asemenea, să dea o îndrumare practică copiilor orfani. Deschiderea oficială a cursurilor a avut loc la 15 decembrie 1921. În anul școlar 1921-1922 a funcționat cu o clasă și două specialități: fierărie și rotărie; în anul școlar următor s-a mai adăugat o clasă, menținându-se cele două specialități. Primind sprijin din partea prefectului N.T. Negulescu, precum și din partea Ministerului Instrucțiunii, școala se extinde: două noi corpuri de clădire au fost cumpărate și s-au construit alte două ateliere, astfel că, în anul școlar 1925-1926 a putut lua ființă un atelier special de tâmplărie (Mușat, 1938: 79).

În anul 1928 școala elementară de meserii a fost ridicată la rangul de școală inferioară de meserii, iar la cursurile teoretice au fost numiți profesori secundari de specialitate. În urma Legii din 9 aprilie 1936, Școala de meserii din Cernavodă s-a transformat în gimnaziu industrial (Mușat, 1938: 80). Timp de patru ani elevii se puteau pregăti în următoarele specialități: ajustaj-mecanic, lăcătușărie artistică, tâmplărie de mobilă, sculptură în lemn. Școala execută lucrări bine apreciate atât pentru instituțiile publice, cât și pentru particulari (Mușat, 1938: 80). De la înființare și până în 1936 școala a avut 605 elevi și a dat 159 absolvenți, care își asigurau existența practicând meseriile învățate. La sfârșitul anului 1935-1936, situația școlară era următoarea: 82 elevi înscriși; 72 promovați; 10 repetenți. Directori ai gimnaziului au fost: Ilie Ioanițescu, C. Mănescu, ing. Dan Drăgulinescu și ing. Alexandru Tomescu (Mușat, 1938: 80-81).

Pe lângă școala elementară de meserii, la Cernavodă a funcționat, începând cu 1921, o școală industrială de ucenici și adulți, care avea și o secție analfabetică pentru neștiutorii de carte (SJANC, Fondul Inspectoratul Muncii, dosar 12/1922, f. 39). La școala de ucenici erau înscriși în anul respectiv 40 elevi, din care doar 16-20 frecventau; la secția analfabetică, din 29 elevi înscriși, frecventau 22-25. Școala a apărut în urma inițiativei unui comitet de meseriași și patroni și se afla sub supravegherea Ministerului Muncii (SJANC, Fondul Inspectoratul Muncii, dosar 12/1922, f. 39).

În 1935, obținând autorizația Ministerului de Industrie și Comerț, Cornelia Dumitrescu înființează în Cernavodă, Școala de industrie casnică „Sf. Ana”. Era dotată cu internat și funcționa în casele Malcasian din bd. Regina Elisabeta. Se predă: croitorie, țesătorie, gospodărie, precum și cunoștințe specifice claselor gimnaziale. Școala dura 4 ani. În anul școlar 1935-1936 au fost

12 eleve în clasa I, iar în anul următor au fost 16 eleve în clasa I și 12 în a II-a (Musat, 1938: 82).

În ordine cronologică, menționăm în continuare școala elementară de meserii „Principele Carol” din satul Cerchezu, comuna Docuzaci (Măgura), înființată la începutul anului 1924 („Școala Elementară de Meserii „Principele Carol” Satul Cerchezu, comuna Docuzaci”, 14 februarie 1924: 2). Școala pregătea meseriași în specialitățile fierărie, rotărie, tâmplărie, dogărie și tinichigerie. Pentru înscriere, candidații trebuiau să aibă vârsta de 14-18 ani, indiferent dacă aveau cursul primar terminat sau nu. Taxa înscrierii era 1000 lei. Cursurile durau trei ani, după care absolvenții urmau să primească diplomă, ceea ce le permitea să facă armata la termen redus („Școala Elementară de Meserii „Principele Carol” Satul Cerchezu, comuna Docuzaci”, 14 februarie 1924: 2). Școala s-a deschis cu 16 elevi la 1 februarie 1924, în casa săteanului Ion Stoian. După numai un an e nevoită să se mute la Cara-Omer, unde a găsit mai mult sprijin, în special din partea primăriei și administrației de plasă. Din 1927 școala a căpătat un local propriu, care la 1928 era încă neterminat (Georgescu, 1928: 686).

Nu numai școli profesionale de meserii au funcționat în localitățile județului. Începând cu 1920 la Ostrov a funcționat o școală de contabili, ai cărei absolvenți erau repartizați în cooperative și bănci ca personal de specialitate dovedind o bună pregătire și demonstrând astfel oportunitatea și eficiența școlii („Școala de contabili din Ostrov”, 6 aprilie 1924: 3). În legătură cu Ostrov a circulat și ideea înființării unei școli profesionale pentru confecționarea uneltelor de pescuit dar, se pare, aceasta nu s-a materializat („În jurul școlii de la Ostrov”, 4 aprilie 1924: 2; 5 aprilie 1924: 1).

La Tulcea, funcționa pentru băieți în anul 1924 Școala industrială de ucenici nr. 1, al cărei director era G. Coatu. Școala avea trei secții: Secția I pentru analfabeți, frecventată la data respectivă de 41 elevi, din care prezenți la examene au fost 34, iar promovați 17; Secția II (curs primar incomplet), frecventată de 76 elevi, din care 46 s-au prezentat la examene, promovând 26; Secția III (secția profesională propriu-zisă) era frecventată de absolvenți ai școlii primare, ucenici în diferite ateliere, cu scopul învățării unei meserii. Cursurile predate în această secție erau împărțite pe trei ani. În anul 1924 numărul total al elevilor a fost 36, din care promovați au fost 27 („Împărțirea premiilor la școala industrială de ucenici nr. 1 din Tulcea”, 11 august 1924: 2). Expoziția organizată în anul 1925, la încheierea cursurilor, ilustra activitatea utilă și eficientă a acestei școli, salutată ca atare în presa locală („Școala industrială din Tulcea”, 1 august 1925: 1).

La 1 octombrie 1926 lua ființă la Tulcea, Școala inferioară de arte și meserii, prima de acest fel din Dobrogea (Georgescu, 1928: 687; „Inaugurarea școlii de arte și meserii din Tulcea”, 25 decembrie 1926: 1). Inițial se proiectaseră două secții: una navală și alta electrotehnică („O școală de meserii la Tulcea”, 11 octombrie 1926: 1), dar în anul înființării școala a funcționat cu

următoarele patru secții: fierărie, tâmplărie, rotărie și lăcătușărie (Georgescu, 1928: 687). Din cei 60 elevi înscriși în anul școlar 1927-1928 – în majoritate provenind din mediul rural – 30 erau interni, iar ceilalți externi. Directorul școlii era S. Ciortan (Georgescu, 1928: 687). Sprijinită de autoritățile locale, școala de arte și meserii din Tulcea a funcționat în toată perioada următoare, organizând la fiecare sfârșit de an școlar, expoziții cu lucrări executate de elevi („Expoziția de la școala de arte și meseri”, 22 iulie 1928: 2).

Prima școală profesională de după război în județul Tulcea a fost o școală pentru fete, Școala de țesătorie de la Babadag. Înființată la 1 decembrie 1920 de către Ministerul Industriei și Comerțului, care suporta și cheltuielile de întreținere, școala pregătea elevi în meseriile: țesătorie, sericicultură, filatură, covoare, cusături naționale (SJANC, Fond Inspectoratul Muncii, dosar 12/1922, f. 18).

La Tulcea ia ființă în anul 1928, în urma Ordinului nr. 94451 din acel an al Ministerului Instrucțiunii, prin ministrul dr. C. Angelescu, Școala profesională de fete gr. I. Scopul acesteia era unul practic: educarea viitoarelor soții și mame (*Școala profesională de fete gr. I Tulcea. Anuar pe anii școlari 1928-19334*, 1935: 3).

În anul școlar 1928-1929 școala a funcționat cu o singură elevă. În 1930-1931 se întregesc cele trei clase, îndeplinindu-se astfel statutul unei școli profesionale gr. I. Localul se afla situat pe strada Babadag nr. 117, unde funcționau, de asemenea, internatul și cantina. De la 26 octombrie 1933 școala se mută în centrul orașului, pe strada Carol. Tot acum se înființează un atelier practic de ucenicie pentru fetele ale căror părinți aveau o situație materială modestă. În acest atelier se învăța prin rotație, în primii doi ani, croitoria și lenjeria, tinerele urmând ca în anul al treilea să se specializeze în direcția dorită. La capătul celor trei ani, ucenicilor li se elibera un certificat de lucrătoare în specialitatea respectivă. Dacă doreau, puteau rămâne în continuare în ateliere, fiind retribuite cu 50% din ceea ce produceau sau puteau să lucreze acasă, în oraș sau în ateliere proprii. Din 1933-1934, într-o vitrină organizată pe lângă școală se expuneau săptămânal lucrările elevelor, urmărindu-se prin aceasta educarea gustului vestimentar al locuitoarelor orașului (*Școala profesională de fete gr. I Tulcea. Anuar pe anii școlari 1928-19334*, 1935: 20-21).

Alături de școlile profesionale de băieți și de fete a funcționat la Tulcea, începând cu 15 martie 1921, Școala practică de contabilitate și educație cooperatistă. Școala avea ca scop pregătirea personalului de conducere și funcționare a băncilor populare. Absolvenții ei puteau să-și completeze studiile la școlile superioare cooperatiste. Școala era mixtă. În anul deschiderii urmau cursurile școlii 28 elevi și eleve recrutați din oraș și județ („Școala practică de contabilitate și educație cooperatistă din Tulcea”, 14 martie 1921: 1).

În județul Caliacra, pentru băieți au funcționat la Bazargic două școli industriale. Acestea însă nu pregăteau elevi într-o meserie anume, ci se adresau lucrătorilor adulți analfabeți și ucenicilor absolvenți ai patru clase

primare din diverse ateliere industriale și cu scopul de a-i învăța pe primii scrisul și cititul, iar la ceilalți urmărindu-se completarea studiilor. La Școala industrială nr. 1 înființată la 1 martie 1924 (pe lângă Școala primară nr. 1 din oraș) s-au înscris în acel an 258 elevi din care 78 erau absolvenți a patru clase primare. Pe lângă abecedar, adulților li se preda citirea, aritmetica, geografia. Materiile pentru secția ucenicilor erau geometria, aritmetica, tehnologia și desenul. Cursurile se țineau de patru ori pe săptămână seara, între orele 18:30-20:30. Colectivul de cadre didactice era format din patru institutori și un inginer, conduși de institutorul V. Stoicescu („Școala industrială de ucenici din Bazargic”, 5 iulie 1924: 1).

Ideea unei școli de arte și meserii la Bazargic a circulat prin anii 1929-1930 dar, se pare, materializarea ei nu s-a mai produs. Se argumenta în presă necesitatea înființării unei școli speciale de mecanică care să instruiască tinerii în conducerea mașinilor agricole. În Dobrogea de Sud se dezvoltă din ce în ce mai multe industrii, iar înființarea unei astfel de școli la Bazargic devine tot mai necesară, orașul fiind unul important din punct de vedere comercial și industrial, dar și datorită interesului crescut manifestat de locuitori în a urma o școală de meserii („Înființarea unei școli de meserii la Bazargic”, 19 iunie 1929: 1).

Pentru fete a funcționat la Bazargic Școala profesională de fete gradul I, construită în anul școlar 1923-1924 („Viața la Bazargic”, 23 septembrie 1924: 4). În 1926-1927 această școală a dat prima serie de absolvenți. La fiecare sfârșit de an se organizau reușite expoziții cu lucruri executate de tinerele eleve („Școala profesională din Bazargic” 10 iulie 1933: 2; Georgescu, 1928: 687).

O școală industrială de tipul celei din Bazargic a funcționat începând cu 30 ianuarie 1921 și la Silistra, în aceeași clădire a Școlii nr. 2 („Inaugurarea școlii industriale din Silistra” 9 februarie 1921: 1). Tot aici s-a întemeiat în anul școlar 1925-1926 Școala elementară de comerț. În primul an de funcționare a fost întreținută de Camera de Comerț din Silistra. Începând cu 1 ianuarie 1927 școala a fost trecută în bugetul statului, dar Camera de Comerț din oraș a continuat să susțină chiria și întreținerea localului respectiv. Interesant de semnalat este faptul că primul director al acestei școli a fost Pericle Papahagi, cunoscutul lingvist (Georgescu, 1928: 695). În anul școlar 1927-1928 școala număra 96 elevi din care, mai mult de jumătate erau bulgari, armeni, turci și evrei. În anul 1935 în presa locală din Silistra se susținea înființarea în oraș a unei școli de arte și meserii („Cerem școală de meserii”, 2 aprilie 1935: 2), dar nu avem alte informații cu privire la existența ei.

Analiza învățământului liceal de specialitate din Dobrogea interbelică relevă un proces complex de instituționalizare și adaptare la realitățile sociale și economice ale regiunii. Înființarea și dezvoltarea liceelor comerciale, industriale și profesionale au reprezentat un răspuns firesc la dinamica economică a Dobrogei, o zonă cu un rol strategic în comerțul și industria României Mari. Implicarea Camerei de Comerț și

Industria din Constanța, a autorităților locale și a unor personalități marcante, precum Constantin Brătescu, demonstrează că acest tip de educație nu a fost doar un demers instituțional, ci și unul comunitar, menit să răspundă nevoilor directe ale societății.

Diversitatea școlilor – de la liceele comerciale și industriale la școlile de ucenici, de pescari sau de infirmiere – arată o preocupare constantă pentru formarea unei forțe de muncă specializate și adaptate cerințelor pieței. Totodată, aceste inițiative au deschis noi perspective educaționale pentru tinerii proveniți din mediul rural sau din medii defavorizate, chiar dacă barierele sociale și economice, precum taxele școlare și lipsa infrastructurii, au limitat accesul multor elevi. Pe de altă parte, dezvoltarea acestui sistem educațional a fost afectată de instabilitatea economică și de contextul politic internațional. Criza economică din anii '30 și izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial au întrerupt continuitatea și au pus în pericol funcționarea multor instituții. Totuși, experiența acumulată în perioada interbelică a constituit o bază solidă pentru reorganizarea învățământului de specialitate în anii '60, când noile realități industriale ale Constanței au impus relansarea acestuia.

Bibliografie

Arhive și anuare

1. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (SJANC), Fondul Inspectoratului Muncii, dosar 12/1922-1923.
2. *Anuarul Liceului comercial de băieți „Regele Carol I” Constanța, pe anul școlar 1942-1943.*
3. *Anuarul Liceului de fete „Domnița Ileana” din Constanța, pe anii școlari 1919-1937.*
4. *Anuarul Școalei Comerciale de fete din Constanța pe anii școlari 1925-1931.*
5. *Anuarul Școalei elementare de comerț (băieți) din Constanța (1923-1928), 1923-1928, Constanța.*
6. *Anuarul Școalei elementare de meserii Oltina, 1904-1924.*
7. *Școala profesională de fete gr. I Tulcea. Anuar pe anii școlari 1928-1934 (1935). Constanța: Institutul Grafic Albania.*

Presă

1. Carpiniseanu, S. N. (14 mai 1933). „Cu ocaziunea Șezătorii Școlii de gospodărie din Anadolchioi”, în *Dobrogea Jună* XXIX, 57, p. 1.
2. „Cerem școală de meserii” (2 aprilie 1935). În *Semănătorul*, p. 2.
3. „De la școala de arte și meserii” (2 iulie 1933). În *Dobrogea Jună* XXIX, 78, p. 1.
4. „De la școala de pescari” (4 mai 1938). În *Dobrogea Jună* XXXIV, 81, p. 1.
5. „Deschiderea cursurilor la Școala de gospodărie și industrie casnică din Anadolchioi” (6 octombrie 1934). În *Dobrogea Jună* XXX, 187, p. 1.

6. „Desființarea școlii de meserii din Oltina” (2 septembrie 1931). În *Dobrogea Jună* XXVII, 135, p. 1.
7. „Eforia școlilor industriale de ucenici” (13 ianuarie 1927). În *Dobrogea Jună* XXIII, 7, p. 1.
8. „Elevii școalelor din port organizează șezători” (8 aprilie 1928). În *Marea Noastră* 1, 27, p. 3.
9. „Examenul dela Școala de infirmiere din Constanța” (4 ianuarie 1935). În *Dobrogea Jună* XXXI, 4-5, p. 1.
10. „Expoziția de la școala de arte și meseri” (22 iulie 1928). În *Oglinda Tulcei* 2, 37, p. 2.
11. „Expoziția școalei de industrie casnică” (24 iunie 1932). În *Dacia* 19, 64, p. 4;
12. „Festivitățile școlare de duminică. Aniversarea de la liceu – inaugurarea localului liceului comercial de fete” (1 decembrie 1936). În *Dobrogea Jună* XXXII, 263, p. 1.
13. „Inaugurarea noiei școli de arte și meserii” (26 noiembrie 1930). În *Dacia* 17, 205, p. 1.
14. „Inaugurarea școalei de gospodărie din localitate” (22 ianuarie 1933). În *Dacia* 20, 7, p. 2.
15. „Inaugurarea Școalei de industrie casnică a județului Constanța” (7 mai 1930). În *Dacia* 17, 80, p. 1.
16. „Inaugurarea școlii de arte și meserii din Tulcea” (25 decembrie 1926). În *Curierul Tulcei* 5, 187, p. 1.
17. „Inaugurarea școlii industriale din Silistra” (9 februarie 1921). În *Dobrogea Jună* XV, 28, p. 1.
18. „Împărțirea premiilor la școala industrială de ucenici nr. 1 din Tulcea” (11 august 1924). În *Curierul Tulcei* 3, 96, p. 2.
19. „În jurul desființării școlii de ucenici” (31 martie 1936). În *Dobrogea Jună* XXXII, 74-75, p. 2.
20. „În jurul școalei de la Ostrov” (4 aprilie 1924). În *Marea Neagră*, 1, 171, p. 2; 172, p. 1.
21. „Înființarea școlii industriale” (2 decembrie 1920). În *Dobrogea Jună* XIV, 104, p. 1.
22. „Înființarea unei școli de meserii la Bazargic” (19 iunie 1929). În *Dobrogea Jună* XXV, 128, p. 1.
23. „La Liceul industrial” (12 august 1936). În *Dobrogea Jună* XXXII, 180, p. 1.
24. Neicu, I. (15 mai 1937). „Se desființează Liceul industrial?”, în *Dobrogea Jună* XXXIII, 89-90, p. 2.
25. „O nouă școală de infirmiere” (27 ianuarie 1940). În *Dobrogea Jună* XXXVI, 9, p. 1.
26. „O școală care trebuia” (10 aprilie 1937). În *Marea Neagră* 18, 137, p. 1;
27. „O școală de meserii la Tulcea” (11 octombrie 1926). În *Dobrogea Jună* XXII, 226, p. 1.

28. „Prin desființarea școalei de ucenici C.F.R. din port se săvârșește o mare nedreptate” (2 octombrie 1937). În *Dobrogea Jună* XXXIII, 187, p. 1.
29. „Serbarea de la școala de elevi meseriași C.F.R. Palas” (20 iunie 1940). În *Dobrogea Jună* XXXVI, 64, p. 2.
30. „Serbarea de la Școala industrială de ucenici” (17 ianuarie 1924). În *Marea Neagră* 1, 106, p. 3.
31. „Subvenție pentru școala de gospodărie dela Anadolchio” (2 iulie 1934). În *România dela Mare* 1, 32, p. 1.
32. „Școala de arte și meserii din Constanța” (24 septembrie 1930). În *Dacia* 17, 167, p. 1.
33. „Școala de contabili din Ostrov” (6 aprilie 1924). În *Marea Neagră* 1, 173, p. 3.
34. „Școala de infirmiere „Crucea Roșie” din Constanța” (19 noiembrie 1930). În *Dacia* 17, 200, p. 1.
35. „Școala de maternitate” (14 aprilie 1938). În *Dobrogea Jună* 34, 73, p. 1.
36. „Școala de Notari” (2-14 septembrie 1939). În *Semănătorul român* 7, 190, p. 3.
37. „Școala de pescari din Constanța” (7 iunie 1937). În *România de la Mare* 4, 183, p. 2.
38. „Școala de pescuit la Constanța” (1 martie 1937). În *România de la Mare* 4, 170, p. 3.
39. „Școala de șoferi profesioniști și amatori” (5 martie 1935). În *Dobrogea Jună* XXXI, 52-53, p. 1.
40. „Școala Elementară de Meserii „Principele Carol” Satul Cerchezu, comuna Docuzaci” (14 februarie 1924). În *Marea Neagră* 1, 128, p. 2.
41. „Școala industrială de ucenici din Bazargic” (5 iulie 1924). În *Dobrogea Jună* XVIII, 150, p. 1.
42. „Școala industrială din Tulcea” (1 august 1925). În *Dacia* 12, 169, p. 1.
43. „Școala practică de contabilitate și educație cooperatistă din Tulcea” (14 martie 1921). În *Farul* 5, 2, p. 1.
44. „Școala profesională din Bazargic” (10 iulie 1933). În *Legionarii* 1, 25, p. 2.
45. „Viața la Bazargic” (23 septembrie 1924). În *Marea Neagră* 2, 34, p. 4.

Surse secundare

1. *Dicționar de personalități dobrogene* (2004). Vol. I. Constanța: Ex Ponto.
2. Georgescu, I. (1928). Învățământul public în Dobrogea. În *Analele Dobrogei* IX, București.
3. Gîlă, C.-I. (2023). *Profesori de marcă ai Școlii normale din Constanța*. În Colesniuc, S. M., et al. (coord.), *Constanța-istorie, vecinătate, multiculturalitate*. Cluj-Napoca: Mega.
4. Mușat, I. (1938). *Istoricul orașului Cernavodă*, București: Tipografia „Viața Literară”.